

● Open source-software: wat is het eigenlijk? ●

Mr. V.A. de Pous

Computerprogramma's waarvan de broncode openbaar en gratis beschikbaar is staan nogal in de belangstelling. Dat geldt minder voor het bijbehorende juridische kader van het open source-model voor ontwikkeling en distributie van software. Toch heeft iedereen - en dus ook iemand privé - die een computerprogramma van een ander gebruikt, een licentie nodig. En moet zich vervolgens aan de contractuele voorwaarden houden. Dat geldt voor alle typen software.

Wat computervirussen en de softwarepolitie (de Business Software Alliance) tot nu toe niet hebben bereikt, lukt misschien wel dankzij het open source-businessmodel voor ontwikkeling en distributie van computerprogramma's: het einde van softwarepiraterij bij gebruikers. Iedere gebruiker heeft namelijk het recht een open source-pakket op één of honderd pc's, servers of grote systemen te draaien, ten behoeve van duizend of tienduizend gebruikers: nobody cares. Voor dit gebruiksrecht mag nooit een vergoeding worden gevraagd.

De voorwaarden waaronder de software (runcode en broncode) ter beschikking wordt gesteld, vormen in juridische zin een overeenkomst (contract) en tevens algemene voorwaarden, omdat partijen er doorgaans geen handtekening onder zetten. Daarom gelden de algemene en bijzondere regels van ons overeenkomstenrecht conform het Burgerlijk Wetboek ten aanzien van het aangaan van contracten, de inhoud van clausules en bijvoorbeeld wanprestatie en aansprakelijkheid.

Een zogenoemde open source-licentie verschilt echter wel van de contracten voor softwarepakketten die op een andere wijze worden aangeboden. Centraal bij open source-software staan

ruime gebruiksrechten, zoals het recht de programmatuur te kopiëren, te veranderen en te verspreiden. En dat zijn precies die rechten die 'gewone' softwareleveranciers meestal verbieden. Daar staat tegenover dat een open source-licentie de gebruiker in de regel geen waarborgen geeft. Zo ontbreekt een garantie dat de programmatuur blijft functioneren volgens de schriftelijke specificaties. Sterker nog, het contract mag niets zeggen over de software zelf. Ook verklaart de open source-leverancier niet dat hij bevoegd is de software te verspreiden en dat hij geen intellectuele rechten van anderen schendt, terwijl vrijwaring van de licentienemers tegen dit soort claims eveneens ontbreekt.

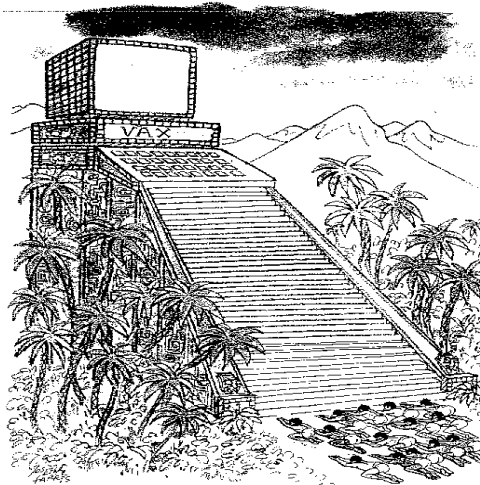
Begin

Richard Stallman was indertijd een Amerikaanse programmeur aan de oostkust van het land, die zijn collega's graag hielp en dat ineens niet meer kon doen omdat met de introductie van de VAX van Digital Equipment Corporation een einde was gekomen aan het tijdperk van software sharing, waarbij 'buren' elkaar hielpen met het oplossen van automatiseringsproblemen. Dat was begin jaren tachtig. Digital leverde namelijk het besturingssysteem voor de VAX als wat mensen later 'closed source software'

zijn gaan noemen. Sterker nog, voor de runcode-only-licentie moest Stallman zelfs een geheimhoudingsverklaring tekenen. Een en ander inspireerde hem in 1985 tot het opzetten van de free software-beweging.

Hij ziet free software eerder als free speech (vrijheid van meningsuiting) dan, domweg, een gratis product. Stallman plaatst free software tegenover proprietary software, dat wil zeggen software in eigendom van een commerciële leverancier. Zijn concept om software 'vrij' te houden luidt 'copyleft'. Daarbij gaat het om « a general method for making a program free software and requiring all modified and extended versions of the program to be free software as well ». Copyleft vormt een essentieel onderdeel in de GNU General Public License (GPL), 's werelds meest gebruikte open source-licentie, waaronder bijvoorbeeld Linux wordt aangeboden.

De copyleft-constructie is diep gegrond in het intellectuele eigendomsrecht auteursrecht, dat inhoudt dat de maker van een auteursrechtelijk beschermd werk, zoals een roman, schilderij, muziekstuk of bijvoorbeeld computerprogramma, het exclusieve recht heeft om te bepalen wat er met zijn werk gebeurt. Eigen gebruik, of bijvoorbeeld distribueren en aanbieden aan de markt; door middel van een auteursrechtelijke licentie, de GPL, stuurt de Free Software Foundations (toekomstige) gebruikers om de programmatuur vrij te houden.

Toestemming

Door de bank genomen geldt dat iedereen die iets met een computerprogramma van een ander wil doen, zich aan het auteursrecht en de contractuele voorwaarden moet houden. Dat is dus ook van toepassing op free en open source-software.

So far, so good. Maar Stallmans zienswijze op softwarecode gaat verder. Hij vindt namelijk ten principale dat alle computerprogramma's vrij zouden moeten zijn. Hij ziet het liefst dat auteursrecht op software wordt afgeschaft. Zolang dat niet het geval is, maakt hij van dit intellectuele eigendomsrecht gebruik om vrijheid bij programmeren te bewerkstelligen, in het bijzonder om van elkaars werk gebruik te (blijven) maken.

Overigens was Amerikaanse westkust het toneel van een parallelle ontwikkeling. Vanaf de jaren zeventig werkten wetenschappers van de University of California aan de verbetering van het UNIX-besturingssysteem met onder hen Bill Joy, die later, met Scott McNealy, Sun Microsystems zou oprichten. Deze activiteiten leidden toen tot allerlei open versies van UNIX, waaronder de Berkeley Software Distribution (BSD) van UNIX en de varianten, FreeBSD en OpenBSD.

Linux

Een juridische softwareconstructie bedenken is één, de daadwerkelijke toepassing ervan in de praktijk is twee. Anders gezegd, Stallmans gedachtegoed en zijn licenties waren eerder voorhanden dan software die op basis van

deze licenties werd aangeboden. Tot 1990 ontbrak het grotendeels aan free software-code. Weliswaar betroffen de eerste werkzaamheden van de Free Software Foundation het GNU Project om een vrij UNIX-achtig besturingssysteem te ontwikkelen, maar de codering vorderde traag. De Finse student Linus Torvalds bleek jaren later Stallman c.s. uiteindelijk voor te zijn. Torvalds koos begin jaren negentig min of meer bij toeval de GPL als licentie voor het door hem ontwikkelde besturingssysteem, dat een UNIX-kloon was. Met het groeiende succes van Linux nam logischerwijs één-op-één het gebruik van de GPL toe. Een ander wapenfeit was de ontsluiting van de broncode van de Netscape Navigator browser door Netscape op 31 maart 1998. Dit Internetbedrijf van het eerste uur maakte er een soort free software van, echter onder een eigen licentievorm.

Juridische misverstanden

- Op open source software rust geen auteursrecht

Het feit dat de broncode van open source software openbaar is wil niet zeggen het computerprogramma ook rechtenvrij is. Zo wordt Linux gelicenseerd onder voorwaarden van de GNU Public License of GPL. Daarin staat onder meer: dat iedereen het softwareproduct mag gebruiken, dat iedereen het softwareproduct mag aanpassen en laten aanpassen, dat iedereen het softwareproduct mag distribueren. Echter onder de uitdrukkelijke voorwaarde dat gewijzigde broncode bij verdere verspreiding ook openbaar gemaakt wordt.

- Het gebruik van open source software is gratis
Dat geldt alleen voor de licentie (het gebruiksrecht) zelf, wanneer deze zonder software-abonnement wordt aangeboden. Belangrijk is verder dat met of op open source-software ontwikkelde computerprogramma's niet gratis hoeven te zijn. Dat hangt van de gekozen licentievorm af.
- Het gebruik van open source-software is niet gebonden aan licentievoorwaarden
Onjuist. In alle situaties wordt open source-software op basis van licentievoorwaarden aan de gebruiker ter beschikking gesteld. De kern van de licentie wordt meestal gevormd door het recht op de software te verveelvoudigen, aan te passen en verder te verspreiden (the right to copy, modify and distribute the program). Deze drie contractuele rechten zijn kenmerkend voor open source-software.

- Open source-software kan niet vercommercialiseerd worden

Onzin. Het Amerikaanse bedrijf Red Hat heeft met veel succes (beursgang) een nieuw businessmodel ontwikkeld op basis van het door anderen geschreven Linux. Ook MySQL verdient aan een zelf ontwikkeld computerprogramma (server database) dat zowel als open software en als commercieel product tegen betaling beschikbaar is. Bovendien is er veel dienstverlening met betrekking tot open source-software mogelijk.

Mr. V.A. de Pous is in 2008 25 jaar ICT-bedrijfsjurist en industrie-analist.